

Antakya'nın duruşu

Hatay'ın bugün karşılaştığı yıkımı, 1939'da kaybettiği bağımsızlığının veya daha başka bir olasılıkla yerel özerkliğinin maliyeti olarak görmek mümkün.

Akın Atauz

29/04/2023

Gerçi biz son 80 yıldır **“Hatay”** diyoruz, ama gerçekte adı **Antakya** ya da **İskenderun. Suriye Devleti**'nin bir parçası olmadan önce adı, yerel özelliklerine ve yerel tarihine göre bazı değişiklikler göstermişti. Ama bağımsız bir devlet olmadan bile önce **Türkiye Cumhuriyeti**'nde Suriye'nin bir parçasına dair Hatay önerisinin tartışılmaya başlamış olması ilgi çekiyor elbette.

Hatay sözcüğünün nereden geldiği üzerine rivayetler de çeşitli, ama en ilginç **Wikipedia**'ya göre **Siirt** mebusu **İsmail Müştak Mayakon**'un, 1936'da Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan bir makalesinde, **“Çin'in kuzeyinden gelen ve “Hatay Türkleri” olarak anılan Türklerin daha sonra buraya yerleştiğini, bundan dolayı da bu yörenin Hatay olarak adlandırılması gerektiği”** düşüncesi...

Türkiye Cumhuriyeti her zaman merkezi/ merkezîyetçi bir devlet oldu. Yer isimlerinin sürekli değişmesi, eski yerlere yeni adlar verilmesi Cumhuriyet döneminin ilk on yıllarından beri alışık olduğumuz bir durum. Asıl amacı “ulus devleti” güçlendirmek ve pekiştirmek. Milliyetçilik en başından beri, Cumhuriyet'in keskin oklarından biri oldu. Bu nedenle de asimilasyon politikaları, yaşamın her anında ve her cephesinde çok güçlü bir biçimde hissediliyor. Bu “merkezîyetçi”, çoğu kez de “katı merkezîyetçi” devlet politikaları, büyük bir olasılıkla böyle devam edecek. “Adem-i merkezîyetçi” öneri,

sadece **Prens Sabahattin** tarafından son Osmanlı meclisinde dile getirilmiş, ama bu öneri güçlü bir biçimde bastırılmış.

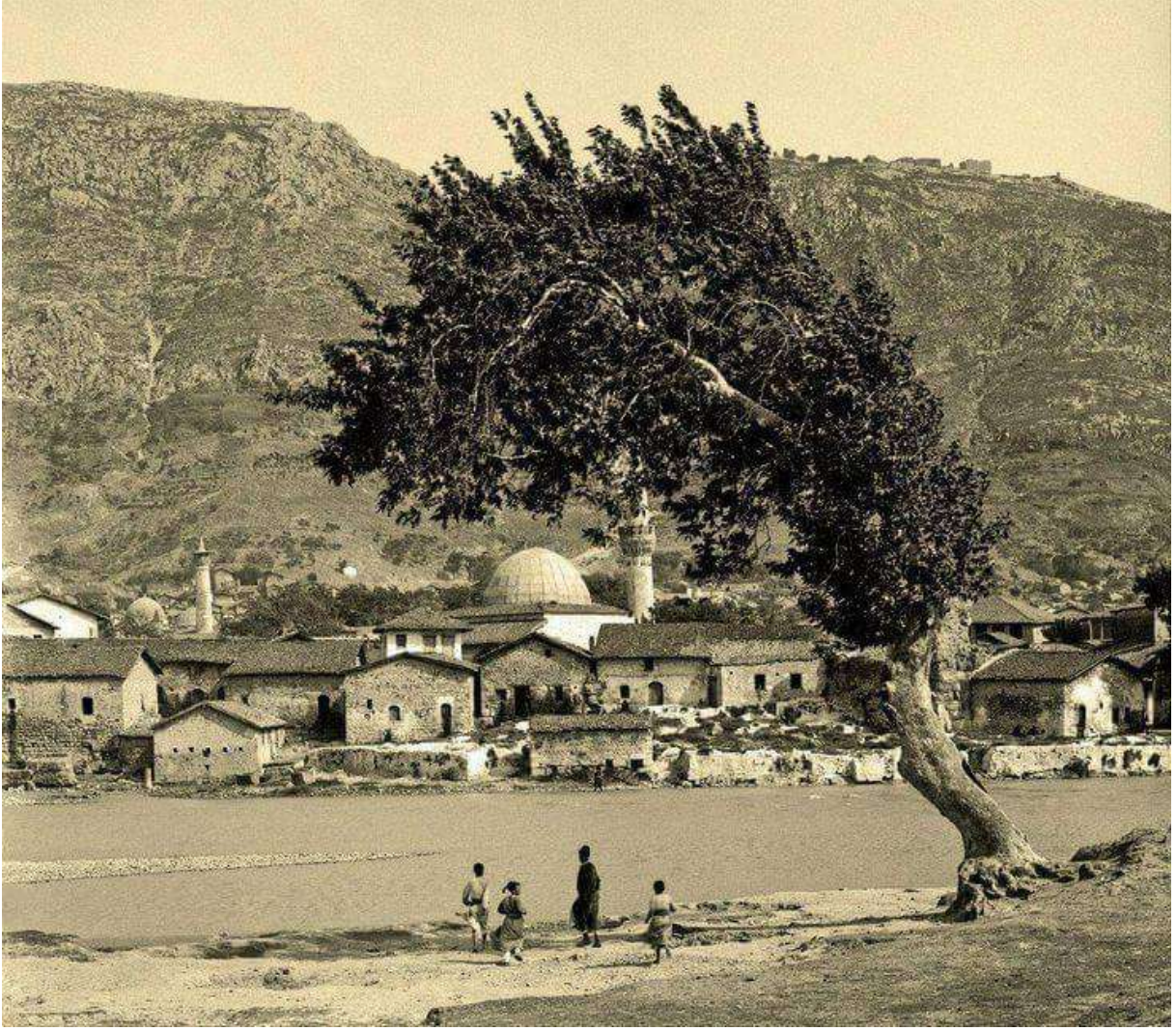

Antakya'nın eski fotoğrafları, www.hatayvakfi.org.tr sitesinden alınmıştır.

Antakya, çok eski bir geçmişten beri yerleşik bir bölgenin en önemli kenti. Bugün de yaşamakta olan **Antik dönem, Roma-Bizans** ve **İslam** dönemi kentlerinden biri... Bölge, hem **Anadolu** hem de **Doğu Akdeniz** tarihi bakımından pek çok ilginç özellikler taşıyor.

Zihin egzersizi: Ya eskisi gibi kalsaydı?

Bölgenin tarihine bütünlüklü ve ayrıntılı olarak bakmaya olanağımız yok, ama kısa bir bakış bile, kentin ve yakın çevresinin **Mezopotamya** ve **Hitit** devletlerinin güçlü olduğu zamanlardan beri genellikle küçük bir prenslik veya beylik olarak, bazen daha büyük bir krallığın ya da uygarlığın bir parçası olarak var olduğunu gösteriyor. Ama genellikle kendisine özgü bir siyasi ve kültürel kimliğin kentsel merkezi olarak var olmuş. Bunların bazıları bağımsız veya bağımsızca, bazıları yarı bağımlı ve bazı durumlarda da tam olarak uzak bir merkezin (yine de özgünlüğünü korumuş) bir parçası.

Bilinen şeyleri tekrarlamayacağım, ama Antakya'nın bilinebilen bütün tarihleri boyunca konumunu gösteren haritalar ile Türkiye Cumhuriyeti'ne katılmadan önce bir yıllık bir otonom cumhuriyet olduğu dönem üzerine düşünmek, birçok çağrışım (veya spekülasyon olsa da almasıklar) üzerine zihinsel bir egzersiz yapma olanağı veriyor.

Osmanlı yönetim sisteminde de beylerbeyi ve eyalet yönetimi vardı ama bu sistem de merkezîyetçi ve mutlakîyetçi idi. Yerlere bağlı görelî özerklikler, genellikle sınırdağı eyaletlerde veya voyvodalıklarda, Anadolu'da da farklı bir tanıma göre merkezle oldukça gevşek bir bağla ilişkilendirilmiş **Kürdistan**'da bulunuyordu. **Avrupa** tarafındaki beyliklerin veya voyvodaların özerkliği, bir bakıma millet sisteminden kaynaklanıyordu ve bu vilayetlerin vergilerini düzenli ödemesi ve askeri görevlerini yerine getirmesi koşuluyla sınırlandırılmıştı. Özerklikler, yerel toplulukların başka türlü yönetilmesi zaten çok güç veya çok çatışmalı/ yüksek maliyetli olabileceğı eyaletler için söz konusuydu.

Bu sistem, Roma, Bizans (ve elbette Pers veya daha sonra Fars) eyalet yönetiminde de çok benzer bir biçimde benzer bir biçimde düzenlenmişti. Ama Cumhuriyet kurulurken hem küçüldü ve homojenleşerek bir ulus-devlet oldu hem de tekçi (ya da üniter) devlet olma özelliklerini pekiştirdi. Bugün de hala öyle... Ama **Hatay Cumhuriyeti** ile birleşirken belki devletin yapısı üzerinde yeniden düşünülebilirdi?

Bir zihin egzersizi olarak, 1938’de bağımsız bir cumhuriyet olan Hatay’ın, bağımsızlığını koruyarak ya da daha gerçekçi davranacak olursak, federatif bir devlet yapısı içinde görelî özerkliklere sahip olarak, Türkiye ile bütünleşmesi olasılığı üzerinde düşünelim. Böylesi bir durumun olası sonuçları için bazı örnekleri (**ABD, Almanya**, ya da eski **Yugoslavya** vb. gibi federatif devletler, ya da **İngiltere** olarak adlandırdığımız **Birleşik Krallık** vb. gibi) dikkate alarak biraz spekülasyon yapabiliriz.

Özerkliğin getirebilecekleri

Bu “özerk bölgenin” ya da “federatif devletin”,

- Yerel kalkınması çok daha güçlü olacaktı; kaynaklarını kendi yerel kalkınma amaçlarına göre çok daha etkin bir biçimde özgüleyebilecek ve yönetebilecekti,
- Toplumun yerel ihtiyaçlarının karşılanmasında çok daha ayrıntılı ve özenli bir bilgiye/ deneyime ve uygulama kapasitesine/ deneyimine sahip olabilecekti,
- Yönetim sistemi, yönetimle-toplum arasındaki uzaklığı azalttığı için daha demokratik/ giderek daha fazla katılıma olanak sağlayabilecek bir demokrasi biçiminde geliştirebilecek ve politik çürümeye karşı daha denetlenebilir/ “temiz” bir yönetim yapısı kurabilecekti,
- Kültürel özelliklerini toplumsal yapının özelliklerine göre çok daha özgürce ve çeşitlenmiş bir biçimde geliştirebilecek, ayrımcılığı yaşamayacak, **Doğu Akdeniz** kentleri arasındaki yarışmada, daha güçlü bir stratejik ağırlık kazanabilecekti,
- Ekolojik özelliklerinin korunması, kıyı şeridi, gölleri, temiz su kaynakları, toprak verileri ve ormanları ve türel çeşitliliğinin korunmasında, yerel ve ayrıntılandırılmış bir korumacılık uygulaması geliştirebilecekti vb.

Ama özerk bir bölge olduğu için belki, Kaynaklarının ve üretiminin bir bölümünü, adil bir anlaşma çerçevesinde “üst yönetimle” paylaşacak, sürekli olarak üst yönetimin gelişmesine katkıda bulunurken kendi olanaklarını zorlayan bütçeler gerektirebilecek ya da daha büyük ölçekli olarak düşünülmesi rasyonel olacak uygulamalar (ya da programlar ve projeler) için yardımlaşma/ dayanışma ve destekleme ilişkileri kurabilecekti.

Yıkım ve sonrasının maliyeti

Bu dayanışmalar afetler vb. gibi durumlar için zaten her durumda söz konusudur. Oysa depremde ve sonrasında merkezi iktidar, var oluşunun temel gerekçeleri kadar bile bir refleks gösteremedi. “Allah’ın bir lütfu” veya “kader” olan deprem sonrasında da daha sömürücü ve asimilasyoncu ya da daha düz ifade edeceksek neoliberal yağmacılığı, rant manipülasyonlarını, ayrımcılığı/ asimilasyonculuğu ve biraz hırsızlığa biraz taraftarlarını kayırmaya dayalı uygulamaları yoğunlaştırıyor ve kesin olarak kamusal yarar gözetmeyen yaklaşımını geliştiriyor.

Antakya'nın/ Hatay'ın böyle uzak ve baskıcı ve sömürücü bir merkezi iktidarı denetleyebilmesi olanaksız. Oysa kendisine daha yakın bir yönetim birimini belki daha iyi denetleyebilir, daha da önemlisi depremden sonra kendi kaderini yeniden belirlemede daha demokratik ve etkin bir gelecek perspektifi kurma arayışı içinde olabilirdi.

Hatay'ın bugün karşılaştığı yıkımı, 1939'da kaybettiği bağımsızlığının veya daha başka bir olasılıkla yerel özerkliğinin maliyeti olarak görmek mümkün...

Aslında bu alternatif tarih spekülasyonu, Türkiye Cumhuriyeti'nin bütünüyle yerel özerklikleri geliştiren bir anlayış sahip olmamasının anlamını/ maliyetlerini ve sonuçlarını, daha somut irdeleme pencerelerini de açıyor...

Akın Atauz